Jezus zei: 'Mijn voedsel is: de wil doen van Hem die Mij gezonden heeft én Zijn werk voltooien.'
Johannes 4:34

Roma: onderwijs 3.0

'Een minderheidscultuur als onderwijsuitdaging'

Een onderzoek naar welke plek de minderheidstaal en -cultuur van Roma in het Nederlandse basisonderwijs krijgt en zou kunnen krijgen.

Naam: Elise van Trigt
Studentnummer: 120683
Opleiding: leraar basisonderwijs (pabo)
Instelling: Christelijke Hogeschool Ede
Begeleider: Drs. Susan van der Ree
Datum: mei 2015
Aantal woorden: 4968

Voorwoord

Intrinsieke motivatie voor onderwijs, zending en taal gaf de doorslag om een scriptie over Roma en onderwijs te maken. Deze scriptie is gemaakt vanuit een verzoek van het Roma-team van SIL International. Er wordt op dit moment in een aantal Europese landen onderwijs- en taalkundig onderzoek onder Roma gedaan. Het doel is om een database te maken, die informatie geeft over de onderwijssituatie van Roma-kinderen in verschillende Europese landen.

Het maken van deze scriptie was een leerzaam proces. Het onderwerp hield mij soms dag en nacht bezig. De reis naar Roemenië was een grote verrijking van mijn onderzoek in Nederland. De schrijnende situatie heeft me nog meer motivatie gegeven om een artikel over de plaats van deze minderheidscultuur in het Nederlandse basisonderwijs te schrijven. Het proces heeft geresulteerd in een artikel en in persoonlijke netwerkopbouw, waar ik tijdens mijn masterthesis wellicht gebruik van kan maken.

In dit voorwoord zijn er een aantal mensen die ik persoonlijk wil bedanken.
Mijn dank gaat uit naar Marianne Fast, een taalwetenschapster, die werkzaam is voor SIL International. Zij heeft mij allereerst enthousiast gemaakt voor dit onderwerp. Als tweede heeft zij contacten voor mij in Roemenië gelegd, waardoor ik in Roemenië Roma-kinderen kon observeren. Als derde heeft zij mij begeleid tijdens het schrijven en reviseren van de tekst.
Ook wil ik mijn begeleider van de CHE, Susan van der Ree, bedanken. Zij hield mijn proces in de gaten, dacht mee en gaf me vertrouwen om dit onderwerp uit te werken in een artikel.
Daarnaast wil ik de instanties: JES 030, Stimulans Veldhoven, twee leerkrachten en de directeur van een christelijke basisschool in Ede bedanken voor hun medewerking.
Als laatste wil ik God danken voor de mogelijkheid om dit artikel te schrijven. Ik hoop en bid dat dit onderzoek nieuwe aanknopingspunten geeft voor verder onderzoek naar onderwijs aan minderheidsculturen.

Papendrecht, mei 2015
Elise van Trigt

Samenvatting
De integratie en participatie van Roma in Nederland verloopt stroef. In deze scriptie wordt de plek die de minderheidstaal en –cultuur van Roma in het basisonderwijs krijgt en zou kunnen krijgen onderzocht, door een ander onderwijsmodel, het MTB-MLE model (Mother Tongue Based-Multilingual Education), aan te dragen als mogelijkheid om de participatie en integratie onder Roma te bevorderen.

In dit kwalitatieve onderzoek wordt door middel van een uitgebreide literatuurstudie en open interviews met instanties, die rondom Roma werken, een voorzichtig antwoord op de hoofdvraag gegeven.

De resultaten hebben uitgewezen dat Roma-kinderen weinig aansluiting op school vinden, omdat ze thuis in een totaal andere wereld leven.

De conclusie van dit onderzoek is, dat er op de huidige basisschool geen plaats is voor de gesloten Romataal- en cultuur. Het MTB-MLE model, dat onderwijs in de nationale taal pas na moedertaalonderwijs aanbied, zal op dit moment in Nederland nog niet doorgevoerd worden.

Een aanbeveling voor dit onderzoek is, om in onderwijs aan Roma te blijven investeren. Het stimuleren van een grotere bewustwording in het aansluiten bij de eigen taal en cultuur van een kind, zodat het zijn ontwikkeling en zelfrespect ten goede komt, is een mogelijkheid.

Een minderheidscultuur als onderwijsuitdaging

Dit artikel gaat over een volk dat verdeeld en verspreid is en toch, door de buitenwereld, als één volk wordt gezien; Roma. Maar, dé Roma bestaan niet. Dit artikel is bedoeld voor een ieder die op een educatieve manier met Roma-kinderen werkt. Het artikel tracht de plek van het Romanes, de taal van Roma, en de cultuur van Roma in Nederlandse basisonderwijs te beschrijven.

Roma kennen een lange geschiedenis. Zij hebben zich vermoedelijk tijdens de 15de eeuw, vanuit het zuiden van Europa over de rest van Europa verspreid. Het is niet met zekerheid te zeggen waar de oorsprong van Roma ligt, omdat er geen geschreven bronnen zijn, maar taalonderzoek geeft aan dat de oorsprong in India zou liggen (Rodrigues en Matelski, 2004). Het is voor Roma nooit eenvoudig geweest om enerzijds te integreren en anderzijds vast te houden aan hun eigen taal en cultuur (Wijkhuijs, 2014). Dit stuit in veel Europese landen op problemen. Het grootste probleem is discriminatie. Dit heeft ook zijn uitwerking op educatief gebied. Onderzoek (Van der Veen, De Jonge, Van Oorsprong& Curie, 2012) wijst uit dat Roma andere opvattingen over het onderwijs hebben, wat kan leiden tot vroege schoolverlating. Het Nederlandse onderwijssysteem sluit weinig aan op de cultuur van deze bevolkingsgroep.

Om ieder kind onderwijs te bieden, waarin het zich kan ontwikkelen tot autonoom burger, zal het Nederlandse onderwijs een manier moeten vinden om aan te sluiten bij minderheidsculturen. Dit is tot op heden bij Roma nog niet gelukt. Een model waarbij kinderen uit minderheidsculturen, zoals Roma, een gelijkwaardige kans krijgen om zich te ontplooien, is het MTB-MLE-model. Dit staat voor: Mother Tongue Based Multilingual Education (UNESCO, 2007 en 2015). Dit model biedt kinderen eerst onderwijs in eigen taal aan en maakt daarna de overstap naar onderwijs in de nationale taal.

Zou een onderwijsmodel, als het MTB-MLE-model, een brug kunnen slaan tussen de minderheidscultuur van de Roma en de nationale cultuur? Worden de maatschappelijk kansen voor deze kinderen groter als ze eerst onderwijs in eigen taal zouden genieten? En als onderzoek uitwijst dat dit het beste model is, hoe zou het model dan beleidsmatig in het Nederlandse basisonderwijs geïmplementeerd kunnen worden?
Om hierachter te komen, is het belangrijk om te kijken naar hoe andere Europese landen dit aanpakken. In dit artikel zal gezocht worden naar de talige en culturele plek van een minderheidscultuur, Roma, in het Nederlandse basisonderwijs. Er wordt informatie gegeven over de geschiedenis van Roma, de huidige onderwijssituatie en de effecten op de ontwikkeling. In het praktijkdeel zullen uitgewerkte interviews met Roma-deskundigen duidelijkheid geven over de plek die deze minderheidscultuur in het Nederlandse basisonderwijs op dit moment heeft en zou kunnen krijgen.

Achtergrondinformatie Roma
Eerst zal er globale achtergrondinformatie worden gegeven, zodat het theoretische onderwijsmodel onderbouwd wordt.

Roma hebben zich vanaf de 15de eeuw in Europa gevestigd. Roma werden anders gezien en behandeld als de rest van de bevolking (Scheepmaker, 2014). De discriminatie bereikte in de Tweede Wereldoorlog zijn hoogtepunt. Ook na de val van de Muur was het leven voor de laaggeschoolde Roma zwaar (Rodrigues en Matelski, 2004). Hoeveel Roma er op dit moment in Nederland wonen, is niet bekend. Niet elke Roma is namelijk geregistreerd. In 2004 lag het aantal op ongeveer 4000 (Nieuwenhuizen, 2004).

Roma kennen een grote diversiteit. Iedere Romagroep kent zijn eigen cultuur en tradities. Hier wordt sterk aan vastgehouden, omdat het de overlevingsstrategie is in landen

waar ze niet welkom zijn. Zo kent men een heel hechte familie- en gemeenschapsstructuur. Dit heeft in veel families een hogere prioriteit dan deelname aan het onderwijs; al is hier wel een verandering gaande (Van der Veen, De Jonge, Van Oorspronk en Curie, 2012).
De Roma kent een eigen basistaal, namelijk het Romanes. Het Romanes kent een orale overlevering, maar wordt sinds de 20ste eeuw breder gepubliceerd. Het Romanes, of een dialect daarvan, heeft een grote sociale waarde en wordt door 90% van de Nederlandse Roma gesproken (Broers, 2015). De gemeenschappelijke taal houdt een Roma-identiteit in stand. Veel Roma zijn nog analfabeet en dit staat hen in de weg om in de samenleving te participeren (Roodnat, 2005). Roma-kinderen spreken vaak alleen het Romanes, voordat ze de basisschool binnenkomen. Het gevolg is dat Roma-kinderen, die als moedertaal Romanes spreken, met een grote Nederlandse taalachterstand de school binnenkomen (o.a. Van Veen, 2012).

In veel Europese landen wordt geconstateerd dat het Roma-volk buiten de samenleving wordt geplaatst (ECML). Het volk wordt gediscrimineerd en er is weinig wederzijds vertrouwen (Kagie, 2010). Van Baar (2013) is van mening dat de situatie, ook op educatief gebied, steeds meer verhard. De Roma wordt als het probleem gezien in plaats van de situatie van de Roma. Op deze manier blijft de vicieuze cirkel van discriminatie bestaan.

De Nederlandse onderwijssituatie
Er is een kloof tussen de wereld op school en de thuiswereld voor kinderen uit traditionele Roma-gezinnen. Er wordt grotendeels in een andere taal dan de thuistaal lesgegeven en daarnaast gelden er andere normen en waarden (Evard, 2012).
De taal en cultuur van minderheidsculturen krijgt geen plek in het Nederlandse basisonderwijs, uitgezonderd het Fries. De houding van veel Roma (uitzonderingen daargelaten) op het Nederlandse basisonderwijs is negatief.
In de vorige eeuw werd het onderwijs namelijk aan Roma opgedrongen en dit heeft tot veel wantrouwen geleid. Gelukkig zijn er ook positieve punten te noemen. De Monitor Inclusie, een onderzoeksgroep vanuit de overheid, die de situatie van Roma in Nederland in kaart probeert te brengen, ziet namelijk een toename van Roma-kinderen in het basis en ook steeds meer in het voortgezet onderwijs. Ouders zien in, dat schoolgang tot een betere toekomst van hun kind leidt. Toch liggen de prioriteiten van Roma in eerste instantie niet bij het onderwijs, maar bij de familie en het huishouden (Vergouwen, 2009-2010).

Om de kloof te dichten, zouden de taal en cultuur van minderheidstalen meer ruimte op de basisschool moeten krijgen. Heterogene klassen, waar kinderen leren van de taal en cultuur van de ander, zouden op kinderen, leerkrachten en ouders een positieve uitwerking kunnen hebben (Roma Education Fund, 2013). Een eerste stap in dit proces zou talensensibilisering kunnen zijn. Dit concept laat de hele klas spelenderwijs over andere talen leren, zodat kinderen meer respect voor elkaar krijgen. Hierbij kan het MTB-MLE-model aansluiten. Kinderen krijgen dan namelijk eerst de mogelijkheid om moedertaalonderwijs te volgen, voordat ze de nationale taal leren.

Belang moedertaalonderwijs op sociaal-emotioneel en cognitief gebied
Moedertaalonderwijs heeft invloed op de cognitie en het sociale welbevinden van kinderen. In deze alinea zullen deze twee begrippen uitgewerkt worden, zodat het belang van moedertaalonderwijs theoretisch onderbouwd wordt.
Allereerst is er op cognitief gebied ontdekt dat kinderen beter een tweede taal (L2) leren als ze een hoge beheersing van hun moedertaal (L1) hebben. (Jekel; 2009: 31 verwijzend naar Hoffmann 1991: 130) . De moedertaal wordt vanaf de geboorte tot het vierde levensjaar vooral thuis ontwikkeld (Penning de Vries, 2008). Om de moedertaal voldoende te blijven ontwikkelen, is het voor kinderen beter in hun eigen taal te leren lezen en schrijven; concreet zijn dat de eerste drie jaren op de Nederlandse basisschool (Jekel; 2009: 26 naar Lambert; 1977:15-25). Als de moedertaal

voldoende ontwikkeld is, leren kinderen sneller een tweede taal, omdat ze alleen een nieuw woord voor dezelfde betekenis hoeven te leren (Vles, Van Weerdenburg en Geerling, 2015). Dit wordt additieve tweetaligheid genoemd. Afbeelding 1 toont dat er een gecentraliseerd operatiesysteem is voor de cognitieve taalontwikkeling van de moeder- en tweede taal (Jekel; 2009: 15 naar Cummins; 1979:197-205). De tweede taal (L2) kan niet zonder een optimale ontwikkeling van de moedertaal (L1) tot stand worden gebracht (Jekel, 2009).
Naast het cognitieve voordeel van moedertaalonderwijs, zijn er ook voordelen op sociaal-emotioneel gebied te noemen.

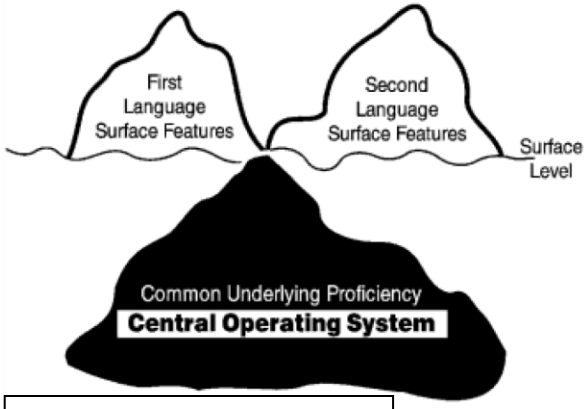

Figuur 1: centraal systeem voor L1 en L2

Er is ontdekt dat de erkenning van de moedertaal van een kind bijdraagt aan het ontwikkelen van een positief zelfbeeld (Mansveld Beck, 2014). Een kind dat op school een andere taal leert dan thuis, leeft in twee werelden. Als er negatief tegen de moedertaal wordt aangekeken, zal dit tot een innerlijk conflict kunnen leiden, dat invloed heeft op de gehele ontwikkeling van het kind (Jekel, 2009). Door moedertaalonderwijs kunnen kinderen een nieuwe taal leren, zonder dat de moedertaal en hun eigen identiteit daarbij worden achtergesteld. In afbeelding 2 is te zien, dat deze kinderen uiteindelijk op hetzelfde niveau uitkomen. Het MTB-MLE-model tracht vanuit moedertaalonderwijs dit niveau te bereiken.

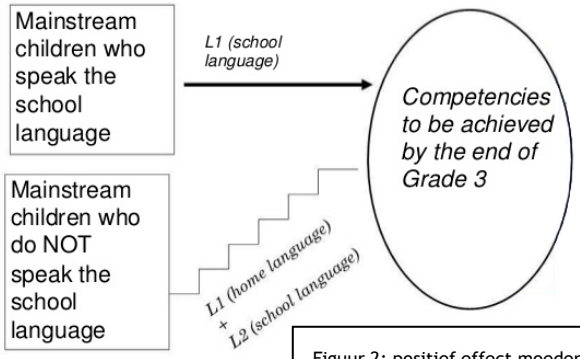

Figuur 2: positief effect moedertaalonderwijs

Het MTB-MLE-model
In voorgaande alinea's is het belang van moedertaalonderwijs uiteengezet. Een model om tot deze onderwijsvorm te komen is een model gebaseerd op moedertaal voor meertalig onderwijs. In afbeelding 3 is te zien hoe dit model er concreet uitziet.

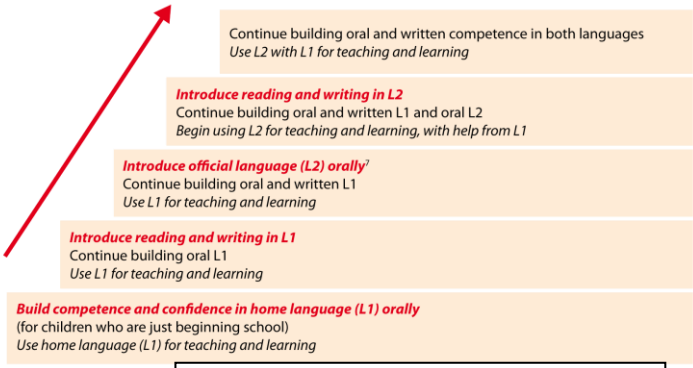

Figuur 3: MTB-MLE model systematisch weergegeven

Bij dit model wordt uitgegaan van wat al voor een kind bekend is en daar worden steeds nieuwe (cognitieve) vaardigheden aan toegevoegd, zodat het kind uiteindelijk in de moedertaal en nationale taal kan lezen, schrijven en spreken.

Het MTB-MLE-Model in de praktijk
Zou het MTB-MLE-model werken voor kinderen die Romanes als eerste taal spreken? Om dit model in de praktijk te brengen, zullen er aan een aantal randvoorwaarden moeten worden voldaan. In de tabel worden ze genoemd. Tegenover de randvoorwaarden zal de huidige situatie van Roma in Nederland staan. Vanuit de praktijk wordt er gekeken of het model daadwerkelijk gebruikt zou kunnen worden. Dit onder voorwaarde dat volledig moedertaalonderwijs bij de wet toegestaan wordt.

Tabel 1: MTB-MLE model in de praktijk

Mogelijke randvoorwaarden	Mogelijk in de praktijk?
Moedertaalonderwijzers in Romanes (Unesco, 2007) die samen met Nederlandse leerkrachten tweetalig onderwijs aanbieden	Er zijn in Nederland nog geen Roma-leerkrachten
Homogene Roma-klassen	De taalsituatie voor elke Roma-leerling is anders en er zijn te weinig Roma-kinderen die dezelfde vorm van het Romanes spreken
Ontwikkelen van onderwijskundig materiaal in het Romani (Kibbelaar, 2012)	Er is nog weinig materiaal ontwikkeld in het Romanes
Doorgaande leerlijn om doorgang naar het 'normale basisonderwijs' te maken	Deze leerlijn is er nog niet voor kinderen in Nederland, die een minderheidstaal spreken.

Kijkend naar de tabel heeft de invoering van een model als MTB-MLE in Nederland nog een lange weg te gaan. Moedertaalonderwijs is in de theorie een vereiste voor de optimale ontwikkeling van een kind, maar in de praktijk zal het beleidsmatig moeilijk te genereren zijn.

Onderzoeksopzet
Welke plek krijgt de minderheidstaal en -cultuur in het Nederlandse basisonderwijs en zou het krijgen? In het praktijkdeel zal een voorzichtig antwoord op bovenstaande vraag gegeven worden.

Type onderzoek
Dit is een kwalitatief, explorerend onderzoek (Baarda, 2014). Het onderzoek heeft tot doel, om door observaties, interviews en het zoeken van verklaringen, te ontdekken welke plaats de taal en de cultuur van Roma in het Nederlandse basisonderwijs krijgt en zou kunnen krijgen.
De doelgroep van dit onderzoek betreft een directeur en twee leerkrachten van een christelijke basisschool in Ede, een onderwijsconsulent onder Roma in Utrecht, twee werknemers van Stimulans Veldhoven en drie scholen met Roma-kinderen in Targu Mures en Tarnaveni, Roemenië.

In dit onderzoek is de generaliseerbaarheid (Baarda, 2014) belangrijk. Hét Roma-kind bestaat namelijk niet. De uitkomsten van dit onderzoek zullen dus niet voor alle Roma-kinderen in Nederland gelden. Dit explorerende onderzoek is breed en daarom kunnen er in dit onderzoek slechts voorzichtige conclusies en aanbevelingen gedaan worden. De bevindingen uit de interviews hebben betrekking op twee Roma-kinderen uit Ede en de Romagemeenschap in Utrecht en Veldhoven, waar de geïnterviewde organisaties onder werken. Er is contact geweest via organisaties over Roma-kinderen, maar het is, na vele pogingen niet gelukt om rechtstreeks met Roma-kinderen in contact te komen. In Roemenië hebben er eendaagse observaties, op drie verschillende scholen, met Roma-kinderen plaatsgevonden.

Onderzoeksinstrumenten
Dit kwalitatief, explorerende onderzoek zou een casestudy genoemd kunnen worden (Baarda, 2015). Roma-kinderen in Nederland worden als onderzoekseenheid gebruikt. Vooraf aan dit praktijkdeel heeft er een uitgebreide literatuurstudie plaatsgevonden. Er is veel verschillende informatie over onderwijs aan Roma te vinden. Vanuit de literatuur is bekend, dat moedertaalonderwijs in andere landen, zoals in Bangladesh, erg succesvol is voor de ontwikkeling van kinderen (Unesco, 2015). Dit gaf de doorslag om te onderzoeken welke plaats onderwijs aan minderheidsculturen in Nederland zou kunnen hebben.
Door de vier interviews in Nederland en drie observaties in Roemenië wordt getracht een beeld te schetsen van de onderwijssituatie onder Roma-kinderen in het Nederlandse basisonderwijs. De uitkomsten van dit onderzoek zijn in eerste instantie alleen geldig op de geïnterviewden in Nederland en de geobserveerde kinderen in Roemenië. Omdat reacties op interviewvragen overeen komen, worden er voorzichtige inzichten naar voren gebracht, die ook voor andere Nederlandse Roma-kinderen, zouden kunnen gelden. Het werkveld van dit onderwerp is nog vrij onbekend. Er is onderzoek gedaan naar de invloed van moedertaalonderwijs op kinderen, maar nog niet specifiek op Roma. Dit onderzoek legt een basis en tracht een indruk te geven van de problematiek die er in het gehele onderzoeksveld rondom Roma en moedertaalonderwijs speelt (Kallenberg, 2007).

De meetinstrumenten zijn open interviews en observaties (Kallenberg, 2007). De observaties in Roemenië tonen hoe Roma-kinderen op basisscholen in Targu Mures en Tarnaveni behandeld worden. Op deze manier wordt de achtergrond van Roma-kinderen uit Roemenië, die nu in Nederland wonen, beter aan het licht gebracht. De observaties in Roemenië kunnen mogelijk inzicht geven in de houding van Roma tegenover het Nederlandse onderwijs. In Roemenië is het onderwijs aan Roma-kinderen op didactisch, pedagogisch en cultureel gebied geobserveerd. De taalbarrière

en tijdsdruk weerhielden om specifieker te kunnen observeren.

De open interviews in Nederland zijn ongestructureerde mondelinge dataverzamelingen een onderdeel van de casestudy (Baarda, 2014). Voor elk interview worden een aantal vragen gesteld *(zie bijlage III)* en in het interview wordt daar, door de geïnterviewde, een antwoord op gegeven. Daarnaast wordt er doorgevraagd om een compleet beeld van de situatie te krijgen. De vragen zijn convergent opgebouwd: van algemene vragen naar gerichtere vragen over de taal-en cultuurintegratie van Roma in Nederland.

In dit onderzoek is het belangrijk de validiteit en betrouwbaarheid te bepalen. Bij dit onderzoek speelt ecologische validiteit, de mate waarin de resultaten met de alledaagse praktijk overeen komen, een rol (Baarda, 2014). De uitkomsten van de interviews liggen namelijk dicht bij de dagelijkse praktijk. Triangulatie vergroot de validiteit (Baarda, 2014) . In dit onderzoek zijn er interviews geweest met basisschoolleerkrachten, een schooldirectie, een taalwetenschapper en externe organisaties in Veldhoven en Utrecht. Ter vergelijking zijn er observaties op drie verschillende scholen in Roemenië geweest. Het onderzoek is daarnaast meerdere keren door docenten en taalwetenschappers van feedback voorzien om de objectiviteit te vergroten.

Naast de validiteit is de betrouwbaarheid een belangrijk onderdeel in de beschrijving van het onderzoek.
Het praktijkonderzoek is betrouwbaar, omdat de uitwerking van de interviews opnieuw door de geïnterviewde personen bekeken zijn. Ze konden aangeven of de tekst goed geïnterpreteerd is (Mertens, 2010). Tot slot is het programma 'Atlas.ti' gebruikt om de betrouwbaarheid te waarborgen. Dit programma labelt belangrijke begrippen in een interview en maakt hier een diagram van, zodat ze naar voren komen. De diagrammen geven een beeld van wat er in verschillende interviews overeen komt.

Analyseplan
Onderzoek doen, betekent een proces doorlopen van verwachtingen stellen, bijstellen en daar professioneel mee omgaan. Dit onderzoek duurde negen maanden en in die tijd is er veel veranderd aan de onderzoeksvraag en de uitwerking daarvan. In dit analyseplan zal het proces gedetailleerd beschreven worden, omdat hierin de houding van Roma in Nederland naar 'burgers' weer wordt gegeven. Daarnaast zullen geanalyseerde interviews verklaard worden. Bovenstaande beschrijvingen zullen de onderbouwing zijn van de conclusie, discussie en aanbevelingen.

De onderzoeksvraag is niet zomaar tot stand gekomen. De vraag werd door gesprekken en literatuuronderzoek steeds gerichter. Dit resulteerde in het veelvuldig reviseren van de onderzoeksvraag en de tekst. De vele informatie vanuit de literatuur stond in schril contrast met de informatie uit de praktijk. Het doel was een completer beeld van de situatie van het onderwijs aan Roma-kinderen in Nederland te kunnen schetsen. De verwachting was dat het mogelijk zou zijn om met Roma in contact te komen, maar het tegendeel bleek. Het is namelijk niet gelukt om Roma in Nederland te observeren of te interviewen. Uiteindelijk is het wel gelukt om mensen, die met de Roma werken te interviewen. Ook heeft een bezoek aan Roemenië informatie uit de literatuur bevestigd. De benaderde instanties zijn in bijlage IV te vinden.

De interviews met betrokkenen in Nederland en de observaties in Roemenië hebben geleid tot resultaten, die in diagrammen *(bijlage I)* te vinden zijn. Per diagram zal er een korte toelichting worden gegeven.
Elk diagram geeft de hoofdpunten uit de interviews en observaties *(zie bijlage II en III)* weer. Deze hoofdpunten leiden naar een antwoord op de vraag welke plek de taal en cultuur van Roma in Nederland krijgt en kan krijgen.

Diagram 1 geeft de huidige onderwijssituatie van Roma in Nederland aan.

Uit de interviews kwamen twee begrippen sterk naar voren: ongelijkwaardigheid en cultuur. Roma hebben een andere visie op het onderwijs en dit kan tot botsingen en ongelijkwaardigheid in het onderwijs leiden. Romanes krijgt geen plek en Roma-kinderen worden in groep 1 met een nieuwe taal, het Nederlands, geconfronteerd. Niet alle Roma-ouders zijn het Nederlands machtig en kunnen hun kinderen dus niet helpen (van Gelder en Visser, 2015). Roma-ouders zien de school als een plek om te leren lezen en schrijven, maar de school leidt ook tot een bijdrage aan de sociaal-emotionele ontwikkeling. De school probeert het belang en de inhoud van onderwijs over te brengen aan ouders, maar er bestaat onbegrip tussen ouders en school en dit kan tot communicatieproblemen leiden. Onderwijsconsulenten bemiddelen, zodat er meer gelijkwaardigheid ontstaat.

De oorzaak van deze ongelijkwaardigheid kan stigmatisering en veroordeling van Roma zijn. In diagram 2 worden meerdere gevolgen getoond, zodat het communicatieprobleem tussen ouders en leerkrachten inzichtelijker wordt. Stigmatisering leidt allereest tot afstand van Roma, omdat de cultuur als afbraak aan de nationale cultuur wordt gezien. Roma zouden zich zo veel mogelijk in de Nederlandse cultuur moeten integreren. Als tweede tot sociale controle naar Roma en onder Roma. Berichtgeving in de media over participatie van Roma aan het onderwijs is overwegend negatief en dit houdt stigmatisering en veroordeling in stand. En als derde het wantrouwen tussen Roma en 'burgers'. Dit leidt tot uitsluiting en verscherping tussen de dominante- en minderheidscultuur. Er wordt weinig vertrouwen gegeven om een samenwerkingsrelatie op te bouwen. Dit maatschappelijke probleem wordt in het onderwijs concreet duidelijk in de communicatie tussen ouders en leerkrachten over Roma-leerlingen.

In Roemenië is moedertaalonderwijs wel geoorloofd, maar daar wordt verkeerd gebruik van gemaakt. De Romacultuur wordt namelijk verworpen. In diagram 3 wordt de situatie op didactisch en pedagogisch gebied zichtbaar gemaakt. Roma-kinderen stromen in het basisonderwijs in met een taalachterstand, want de onderwijstaal is Roemeens/ Hongaars. Op prescholen wordt geprobeerd om deze taalachterstand te verminderen en de Roemeense normen en waarden mee te geven, zodat integratie soepeler verloopt. De scheiding tussen school en thuis wordt daardoor vergroot en op basisscholen is te zien dat Roma-kinderen achterlopen en achtergesteld worden.
Om Roma meer in het onderwijs te laten participeren, hebben de geïnterviewden enkele oplossingen aangedragen. De genoemde oplossingen in diagram 4 geven weer welke plaats de taal en cultuur van Roma in het onderwijs zouden kunnen krijgen.

De geïnterviewden geven allereerst aan dat de school moet aansluiten op de culturele achtergrond van Roma-kinderen. Familie, handel en muziek kunnen bijvoorbeeld een grote rol spelen in het leven van Roma-kinderen. Een mogelijkheid is het geven van talensensibiliseringslessen. Dit concept maakt kinderen gevoelig voor (andere) talen. Moedertaalonderwijs wordt als tweede oplossing genoemd. Het literatuurdeel beschrijft de gunstige effecten hiervan op kinderen. Om dit te kunnen verwezenlijken, zullen er naast gemotiveerde leerkrachten, Roma-onderwijzers en –consulenten nodig zijn, omdat het hun achtergrond is. Dit is nog toekomstmuziek. Een andere oplossing is Roma-kinderen, vooral in de lagere groepen, een dagdeel in het Romanes lesgeven. Dit zal dan ook voor andere talen, zoals het Turks en Berbers toegestaan moeten worden. Dit was tot 1989 toegestaan onder de naam: Onderwijs in Eigen Talen en Cultuur (OETC), maar is tegenwoordig niet meer van kracht. (Van Gelder en Visser, 2005). De laatste aangedragen oplossing, weersproken door de literatuur, is het vergroten van de Nederlandse woordenschat en het geven van directe feedback daarop. Meer woordenkennis betekent immers meer kansen in de Nederlandse samenleving.

Conclusie

Welke plek krijgt de taal en cultuur van Roma in het Nederlandse basisonderwijs en zou het kunnen krijgen?

Concluderend valt te zeggen, dat de taal en cultuur van Roma momenteel geen officiële plek in het Nederlandse basisonderwijs krijgt. Diagram 1 laat zien dat de geïnterviewden merken dat school en thuis twee verschillende werelden voor Roma-kinderen zijn, waartussen kinderen zich bewegen. De relatie tussen school en ouders wordt als ongelijkwaardig ervaren. Er is onbegrip naar beide culturen. De Roma-cultuur kent namelijk andere normen en waarden, die in botsing zijn met de normen en waarden van de basisschool (Van der Veen, De Jonge& Van Oorsprong& Curie 2012). Daarnaast leiden jarenlange discriminatie en stigmatisering van Roma tot wantrouwen naar de 'burgercultuur'. Geïnterviewden geven aan dat de gesloten Roma-cultuur en taalbarrière het moeilijk maken om Roma-kinderen in de school te laten participeren en een vertrouwensband met Roma-ouders op te bouwen. De moedertaal van de meeste Roma is namelijk Romanes (Broers, 2015).

Vanuit de literatuur wordt moedertaalonderwijs als oplossing aangedragen om bij de taal en cultuur van minderheidsculturen, zoals die van Roma, aan te sluiten en kinderen vanuit hun eigen moedertaal de stap naar de nationale taal te laten zetten. Dat heeft namelijk gunstige effecten op sociaal-emotioneel en cognitief gebied (UNESCO, 2007 en 2015).

Invoering van het MTB-MLE model in Nederland is alleen realiseerbaar als scholen genoeg financiële middelen hebben en als de Nederlandse taal als hoofdtaal blijft gelden (Jekel, 2009). Door het geringe aantal Roma in Nederland is dit nog niet gerealiseerd. Naast dit model is er een realiseerbaarder concept dat ook tracht meer ruimte voor de erkenning van minderheidstalen in het basisonderwijs te krijgen. Het concept, talensensibilisering, leert kinderen een bewustwording over andere talen en culturen. Daarbij kan de Romataal en -cultuur meer erkenning en aandacht krijgen, met als doel dat het onderwijs bijdraagt aan de vergroting aan de veilig- en gelijkwaardigheid voor elke burger in Nederland.

Kortom, de taal en cultuur van Roma krijgt geen plek in het Nederlandse basisonderwijs en de kans dat de gesloten Roma-cultuur en minderheidstaal een grotere plek krijgt, door bijvoorbeeld eerst onderwijs in hun eigen moedertaal te genieten, is erg klein. Dit onderzoek hoopt daarom een bewustwordingsproces teweeg te brengen naar meer erkenning van minderheidstalen, zodat er een manier wordt gezocht om het onderwijs op ieder kind af te kunnen stemmen.

Discussie

Door de jaren heen zijn er veel verslagen geschreven over de (onderwijs)situatie van Roma in Nederland. Daarnaast zijn er vele wetenschappelijke onderzoeken over meertaligheid en de invoering van moedertaalonderwijs in Nederland te vinden, maar nog niet eerder is er een artikel geschreven over de mogelijkheid van moedertaalonderwijs voor Roma in het Nederlandse basisonderwijs. Dit artikel zal het verdere onderzoek naar de mogelijkheden van onderwijs aan Roma bijdragen in het onderzoeksveld in Nederland, maar ook over de grenzen van dit land.

De resultaten van dit onderzoek vullen de theorie ten dele aan. Enerzijds bevestigen de interviews dat moedertaalonderwijs een goede manier is om dichter bij de ontwikkeling van Roma-kinderen, die opgroeien in een andere cultuur en met een andere moedertaal, aan te sluiten. Anderzijds maakt de praktijk duidelijk dat de situatie van Roma in Nederland gevoelig en ingewikkeld ligt. Dit zal de invoering van een ander onderwijsmodel vermoeilijken.

Het is ook de vraag of de invoering van het MTB-MLE model daadwerkelijk zou bijdragen aan een grotere onderwijsparticipatie van Roma in Nederland. Die vraag heeft dit onderzoek niet kunnen beantwoorden, omdat er geen interviews met Roma gehouden zijn en omdat de gehouden interviews in eerste

instantie tot doel hadden om met Roma-deskundigen in contact te komen en hen van het MTB-MLE model bewust te maken. Het onderzoek is verkennend van aard. In een eenmalig interview was er niet genoeg wederzijds vertrouwen met geïnterviewden opgebouwd om dieper op de inhoud en uitwerking van dit onderwijsmodel op Roma in te gaan.
Daarnaast zullen de interviews en observaties ook niet geheel objectief zijn.
Voor de onderzoeker was dit onderwerp en deze manier van onderzoek doen geheel nieuw. Dit kan bij interviews en observaties enige onzekerheid en naïviteit uitgestraald hebben en hier zouden geïnterviewden gebruik van hebben kunnen gemaakt, door bijvoorbeeld eenzijdige en sociaal wenselijke antwoorden te geven. De observaties in Roemenië zouden waarschijnlijk ook anders geweest zijn, als er vaker geobserveerd was en er meer kennis was van het Roemeense onderwijssysteem en -taal. De kinderen reageerden namelijk sterk op de observant en dit heeft de resultaten waarschijnlijk beïnvloed.
In een volgend onderzoek zal eerst meer achtergrondinformatie gezocht worden als voorbereiding op een observatie of interview, zodat er beter op opmerkelijke uitspraken of observaties ingespeeld kan worden. Ook zullen er meerdere interviews met dezelfde personen gehouden worden, om vanuit een vertrouwensband meer informatie te delen. Daarnaast is het belangrijk dat de Roma zelf kunnen delen hoe zij hun plek in het basisonderwijs ervaren en graag zouden zien, zodat er een completer beeld van het basisonderwijs nu en in de toekomst geschetst wordt.

Aanbevelingen
Uit dit onderzoek is gebleken dat minderheidsculturen- en talen nog een te geringe plek in het onderwijs krijgen en dat moedertaalonderwijs niet mogelijk is, met uitzondering van het Fries. Hieruit vloeien enkele voorzichtige aanbevelingen voort.

Het creëren van verdere bewustwording over de invloed van het leven in twee gescheiden werelden op de sociale en cognitieve ontwikkeling van Roma-kinderen, is noodzakelijk. Vandaar de aanbeveling om te onderzoeken hoe er het beste bij Roma-kinderen aangesloten kan worden. Om hierachter te komen zullen open interviews met Roma en instanties rondom Roma noodzakelijk zijn. Het is aan te bevelen om als onderzoeker eerst een relatie met Roma en personen die onder Roma werken op te bouwen, zodat er genoeg vertrouwen ontstaat is om informatie te delen.

Om verandering in de onderwijssituatie te brengen is kennis van de volgende drie zaken van belang:
1). Er zal een gelijkwaardige samenwerking tussen Roma en niet-Roma moeten zijn om de deelname aan onderwijs een hogere prioriteit te geven. De Roma-cultuur gaat niet door onderwijs verloren, maar wordt verrijkt en krijgt zo een plek binnen de Nederlandse samenleving. The Council of Europe (ECML) heeft bijvoorbeeld programma's gemaakt om Roma tot onderwijsconsulenten op te leiden. Daarnaast zouden ouders betrokken kunnen worden bij het maken van materialen over hun cultuur en in hun taal.
2). Er is veel tijd en geduld nodig om verandering in de onderwijssituatie te brengen. De meeste Roma-kinderen in Nederland nemen op dit moment deel aan het basisonderwijs. Verandering in de houding naar het (voortgezet en hoger)onderwijs zal bij deze en volgende generaties liggen, omdat zij de gunstige effecten van het onderwijs zelf ondervonden hebben.
3). Er zal meer aandacht en ruimte voor moedertaalonderwijs voor minderheden in Nederland moeten komen.

De Romataal en -cultuur een plek in het onderwijs geven is een onderwijsuitdaging 3.0, maar het is het meer dan waard. Ieder kind heeft namelijk het recht om zich in het onderwijs tot een volwaardige burger in de Nederlandse maatschappij te ontwikkelen!

Bronnen
Baar, van H. 2013. *Roma worden weer zigeunerboeven.* Trouw. *Jaargang 71,* http://www.trouw.nl/tr/nl/4324/Nieuws/artic

le/detail/3534593/2013/10/28/Roma-worden-weer-zigeunerboeven.dhtml

Baarda, B. 2014. *Dit is onderzoek!* 1.5.2 Explorerend/ verkennend onderzoek. Blz. 25, 35, 59, 89, 94, 168.

Boers, E. 2015. *Algemene informatie over het Romani.* http://meertaligheidentaalstoornissenvu.wikispaces.com/Romani

Cummins, J. 1979. *Cognitive/Academic Language Proficiency, Linguistic Interdependence, the Optimum Age Question and Some Other Mathers*. In: Working Papers on Bilingualism, Vol. 19, pp. 197-205.

Evard, M. 2012. Roma-kinderen aan het woord over hun school- en thuissituatie. Univeristeit Gent, http://scriptiebank.be/scriptie/roma-kinderen-aan-het-woord-over-hun-school-en-thuissituatie-een-exploratief-onderzoek-vanu

Kallenberg, T. 2007. *Ontwikkeling door onderzoek.* Casestudy. Utrecht/ Zutphen: ThiemeMeulenhoff. Blz. 60-63.

Gelder van, F. en Visser, S. 2005. *Van misverstand tot meertaligheid.* Universiteit Groningen; RUG, blz. 13& 16, *https://www.rug.nl/research/portal/files/2899479/abcq05.pdf*

Hoffmann, C. 1991. *An Introduction to Bilingualism*. Chapter 6, pp. 118-135.

Jekel, K. 2009. *Moedertaal instructietaal?* Utrecht: Masteruniversiteit. Blz. 15, 31& 51, http://www.fryskebeweging.nl/wp-content/uploads/2010/07/Scriptie-over-tweetaligheid.pdf

Kagie, R. 2010. *Roma in Nederland: 'Nu is het opeens zero tolerance'* http://www.vn.nl/Archief/Samenleving/Artikel-Samenleving/Roma-in-Nederland-Nu-is-het-opeens-zero-tolerance.htm

Lambert, W.E. 1977. *The effects of Bilingualism on the Invidual: Cognitive and Sociocultural Consequences.* In: Hornby, P.A. (ed.). 1977. Bilingualism; psychological, social and educational implications, New York: Academic Press, pp. 15-25.

Mansveld Beck, F. 2014. *FSW in stelling: politicoloog Floris Mansvelt Beck reageert.* Leiden: Universtiteit; sociale wetenschappen. http://www.fsw.leidenuniv.nl/nieuws-2014/fsw-in-stelling-mansvelt-beck-politicologie.html

Mertens, J. 2010. *Praktijkonderzoek voor bachelors*. Fase 2-Hoofdonderzoek. Blz. 84

Nieuwenhuizen, E. 2004. Roma en Sinti in Nederland-Factsheet. NPRD, http://www.art1.nl/nprd/factsheets/roma_en_sinti.pdf

Penning de Vries, B. 2008. *Tweede Taal.* Kennislink, http://www.kennislink.nl/publicaties/tweede-taal

Rodrigues, P.R. en Matelski, M. 2004. *Monitor racisme en extreem recht Roma en Sinti.* Stichting Anne Frank. Universiteit Leiden. Blz. 11, 12 en 26, http://www.annefrank.org/ImageVaultFiles/id_11451/cf_21/RomaSinti2004.PDF

Roma Education Fund, 2013. *Making desegregation work!* Blz 5, http://www.romaeducationfund.hu/sites/default/files/publications/desegregation_toolkitclean_draft_27_march_14.pdf

Roodnat, L. 2005. *Nieuw Romaleiderschap*. Universiteit Nijmegen. Blz. 50 en 53, http://www.roemenie.com/rroma-luna.pdf

Scheepmaker, M.P.C., 2014. *Europa en zijn Roma; justitiële verkenningen.* Wetenschappelijk onderzoek en documentatiecentrum. Minsterie van Veiligheid en Justitie. Jaargang 40, nummer 5, Blz. 6

UNESCO, 2007. *Policy makers booklet.* Advocacy kit for promoting multilingual eduaction: Including the excluded. SIL International. Blz. 5&14, http://unesdoc.unesco.org/images/0015/001521/152198e.pdf

UNESCO, 2015. Having Their Say: *State of Mother-Tongue Based Education in Region.* Education UNESCO Bangkok, http://www.unescobkk.org/education/news/article/having-their-say-state-of-mother-tongue-based-education-in-region/

Veen van der, C., Jonge de, M.C., Oorspronk van, S., Curie, K. 2012. *Roma en schoolverzuim.* Kindfactoren. Trimbos Instituut Utrecht. Blz. 9, http://www.owrs.nl/documenten/Roma_en_schoolverzuim.pdf

Vergouwen, K. 2009-2010. *'Onderwijscultuur' bij Roma Slovaakse Roma in Gent: ouders aan het woord.* Gent: Faculteit Psychologie en Pedagogische wetenschappen. H.7, http://www.ethesis.net/Roma/Roma.pdf

Vles, J., Weerdenburg, A., van en Geerling, E., 2015. *Geen wereldburger zonder moedertaal.* NOB (stichting Nederlands onderwijs in het buitenland), http://www.stichtingnob.nl/onderwijs/moedertaal-en-meertaligheid/geen-wereldburger-zonder-moedertaal.aspx

Wijkhuijs, V. 2014. *Multi-probleemgezinnen met een Roma-achtergrond: waarom verloopt hun integratie moeizaam?* Onderwijs. Journal of Social Intervention: Theory and Practice. Volume 23, Issue. Blz. 81, http://www.journalsi.org/index.php/si/article/viewFile/396/329

Bijlage I: Afbeeldingen van resultaten uit de praktijk

Diagram 1: huidige situatie van Roma in Nederland

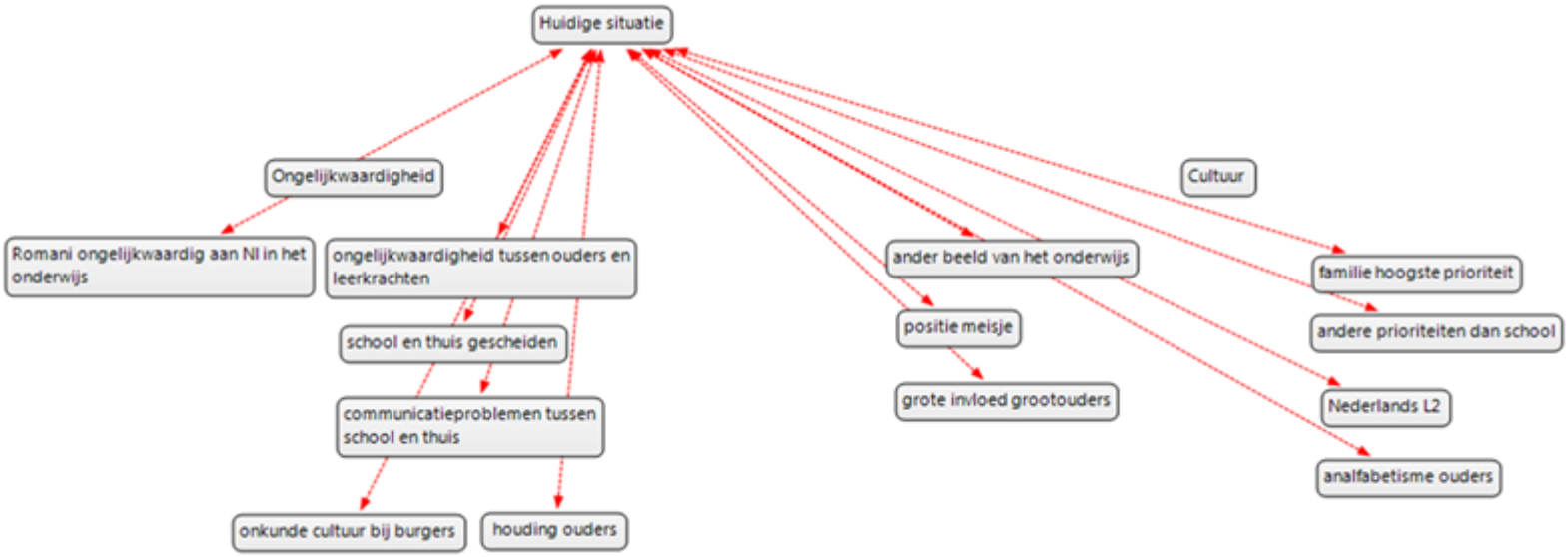

Diagram 2: gevolgen stigmatisering Roma

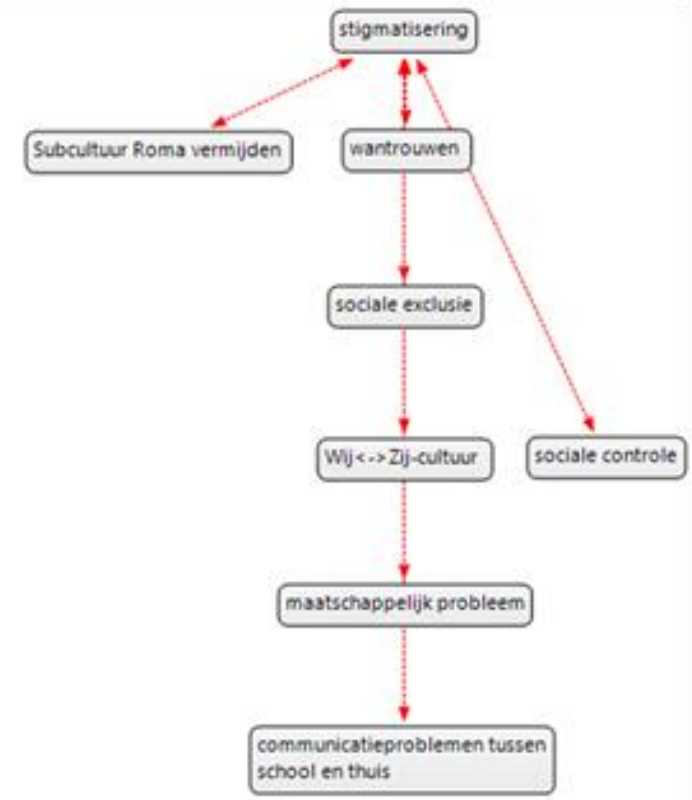

Diagram 3: situatie onderwijs Roma in Roemenië op didactisch en pedagogisch gebied

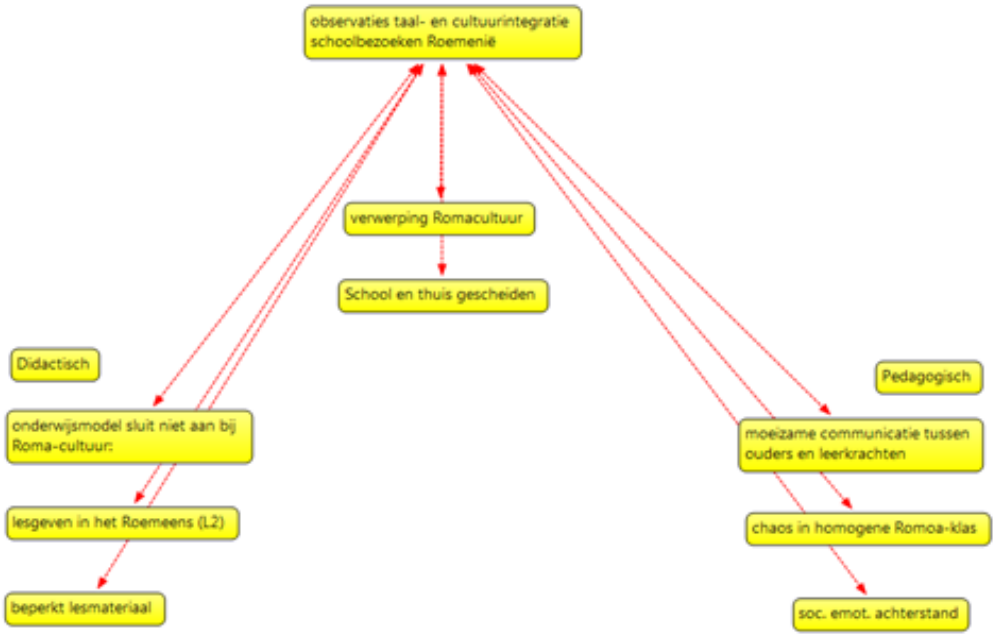

Diagram 4: oplossingen voor taal- en cultuurintegratie Roma

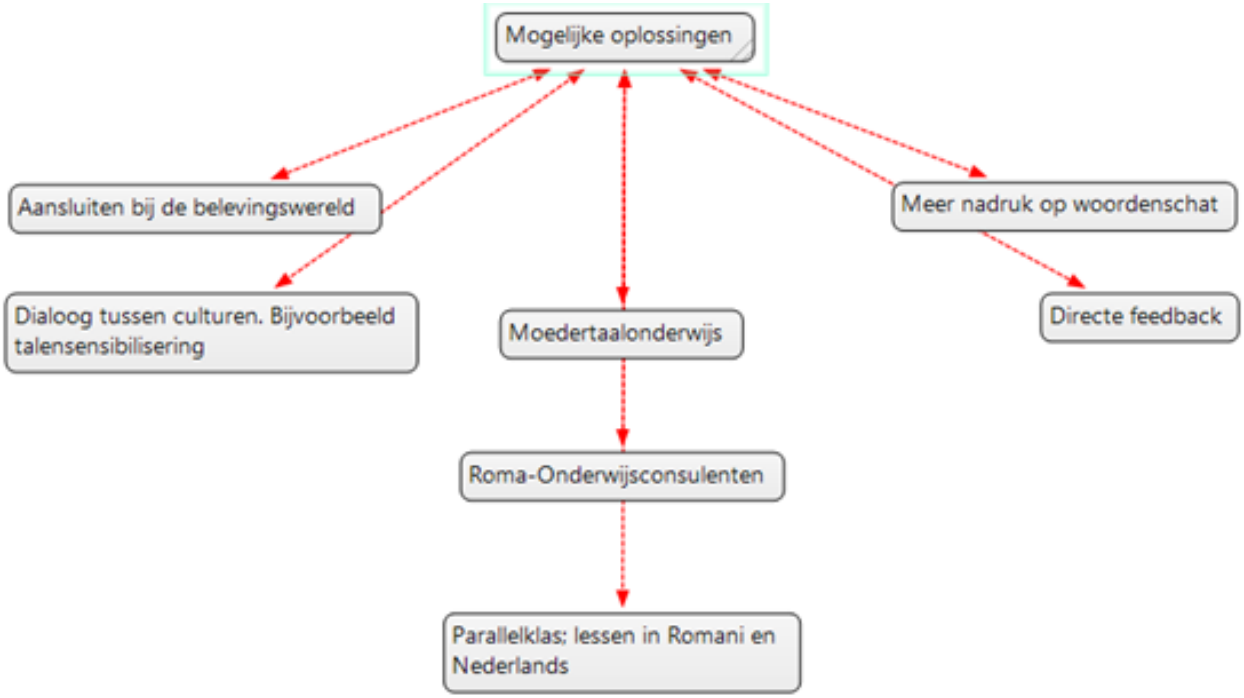

Bijlage II: observatielijst

Wat had ik willen observeren?
Roma-kind en de leerkracht in de klas

Model voor kinderen uit groep 6,7, of 8:

Doel	Thema's	Deelaspecten	Kijkpunten, vragen, stellingen
Aan het einde van de observatie heb ik in data waaruit blijkt welke zichtbare factoren er invloed hebben op het functioneren van Romakinderen in de klas. Hierbij wordt gekeken naar de basisbehoeften: relatie, competentie en autonomie voordat ze de klas in gaan, in de klas en buiten de klas zijn.	Relatie (ik hoor erbij)	Andere leerlingen Leerkracht(en)	**Brengen/ halen** -De leerling heeft contact met andere kinderen - De leerling straalt zekerheid uit (verbale en non-verbale communicatie) - De leerling staat niet alleen - Andere leerlingen maken contact met de leerling - De leerling blijft lang op het plein na school - De leerkracht op het plein maakt contact met het kind **In de klas** -De leerling toont emotie (positief/ negatief) -De leerling krijgt evenveel beurten als andere kinderen in de klas. -De leerling krijgt complimenten (net als de andere kinderen) - De leerling heeft een open houding naar de leerkracht en andere kinderen toe -De leerling wordt geholpen als hij het nog niet snapt - De leerkracht toont interesse in de leefwereld van dit kind -De leerkracht toont interesse naar de achtergrond van het kind - De leerkracht laat het kind zich veilig voelen bij het vertellen en geven van een antwoord **Op het plein** -De leerling speelt met andere leerlingen -De leerling heeft het zichtbaar naar z'n zin. -De leerling luistert naar de leerkracht bij het weer naar binnen gaan
Aan het einde van de observatie heb ik in data waaruit blijft welke zichtbare factoren er invloed hebben op het functioneren van Romakinderen in de klas.	Competentie (ik kan het)	Motivatie Concentratie Houding	**In de klas** -De leerling begrijpt de uitleg en stelt anders een vraag om het beter te begrijpen - De leerling heeft een oplettende houding; zit rechtop, doet mee en doet

hierbij wordt gekeken naar de basisbehoeften: relatie, competentie en autonomie voordat ze de klas in gaan, in de klas en buiten de klas.			zijn opdrachten - De leerling werkt netjes - De leerling concentreert zich op de uitleg - De leerling werkt geconcentreerd aan de gegeven opdrachten - Wanneer is de leerling klaar en wat zegt dit over z'n niveau/ interesse/ houding? - De leerling let alleen op z'n eigen werk en niet op het werk van zijn buur (mits samenwerking genoodzaakt is). - De leerling toont een betrokken houding (meedoen als er vragen worden gesteld, opletten en een open houding) - De leerling lijkt de les te begrijpen en gaat zelf aan de slag - De leerling kan zich goed verstaanbaar maken in de gangbare taal op school (vakwoorden, functiewoorden, algemeen Nederlands/ Hongaars/ Roemeens - De leerling kan op zijn eigen werk reflecteren -De leerkracht heeft een open houding naar dit kind - De leerkracht stelt vragen aan deze leerling op zijn niveau - De leerkracht stelt vragen die tot reflectie uitnodigen -De leerkracht geeft ruimte om op een eigen manier te werken -De leerkracht neemt de initiatieven van het kind serieus
Aan het einde van de observatie heb ik in data waaruit blijft welke zichtbare factoren er invloed hebben op het functioneren van Romakinderen in de klas. hierbij wordt gekeken naar de basisbehoeften: relatie, competentie en autonomie voordat ze de klas in gaan, in de klas en buiten de klas.	Autonomie (ik doe het zelf)	Zelfstandigheid Onafhankelijkheid Samenwerken	**In de klas:** -De leerling kan rustig met andere kinderen samenwerken - De leerling gaat na de uitleg zelfstandig aan de slag -De leerling laat zich niet meeslepen in het (negatieve) gedrag van andere leerlingen - De leerling gaat zijn eigen weg - De leerling stelt zich onafhankelijk op -De leerling komt zelf met initiatieven Buiten de klas -De leerling gaat zelfstandig naar huis - De leerkracht biedt de leerling materiaal aan, waarmee hij zelf aan de slag kan - De leerling kan zijn werk zelf en eerlijk

			nakijken - De leerkracht laat de leerling zelfstandig werken op zijn niveau werken - De leerkracht heeft het lokaal zo ingericht dat de leerling zelfstandig kan leren en werken (weinig achtergrondgeluiden, ruimte, orde, rust, opgeruimd, duidelijkheid) - De leerkracht vraagt een gedisciplineerde houding van de leerling - De leerling weet hoe het gedisciplineerd te werk moet gaan - De leerling gaat gedisciplineerd te werk.

Op welke wijze wil je observeren?
Achter in de klas met geluids- of video-opname. Liefste op een dinsdag of donderdag. Twee of drie dagdelen kijken.

Welke instrumenten gebruik je bij het observeren?
Observatielijst
Gesprekken met leerkracht, directie en kinderen (met vragenlijsten).

Bijlage III: vragenlijsten

Directeur van een christelijke basisschool in Ede
Datum: 3-12-2015
Geïnterviewde: directeur, maar blijft anoniem
Interviewer: Elise van Trigt
Plaats: directiekamer basisschool te Ede
Duur gesprek: 60 minuten
Doel: aan het einde van het gesprek heb ik in kaart hoe de directie de Roma ziet op hun school, hoe het contact is met Roma-ouders, hoe ze de betrokkenheid en motivatie proberen te stimuleren en hoe de school ervoor zorgt dat deze kinderen optimaal tot hun recht komen zonder hun culturele achtergrond te verwerpen.
Vragen:

1. Wat is de houding van de school t.o.v. Roma-leerlingen en hoe wordt deze houding bepaald?
2. Hoe proberen jullie Roma-kinderen en hun ouders in het schoolse systeem te integreren en rekening te houden met hun eigen cultuur?
3. Zijn er gegevens over de resultaten en uitstroom van Romakinderen op uw school?
4. Wat weten jullie als school over de Roma-cultuur en wat wordt hiermee gedaan (wordt er bij aangesloten)? Is er begrip van beide kanten?
5. Welke ruimte heeft de moedertaal van deze kinderen op school? Hoe nemen ze de Nederlandse/ Roemeense/ Hongaarse taal die op school gesproken wordt op?
6. Hoe zou u de gewenste situatie voor u zien, zodat deze kinderen helemaal tot hun recht komen (zelf kunnen ontplooien zonder discriminatie en verwerping van eigen cultuur)?
7. Stelling: Roma-kinderen zijn een verrijking voor de school/ Roma: liever kwijt dan rijk.

Leerkrachten van een christelijke basisschool in Ede
Datum: 9-12-15,
Geïnterviewden: twee leerkrachten, maar blijven anoniem,
Interviewer: Elise van Trigt,
Plaats: lokaal basisschool te Ede
Duur gesprek: 45 minuten

Doel: aan het einde van het gesprek heb ik in kaart hoe de leerkracht in de basisbehoeften (relatie, competentie en autonomie) voorziet en hoe de leerkracht het contact met de ouders zou willen zien.
Vragen:

1. Zijn er verschillen te merken op sociaal-emotioneel, mentaal en cognitief gebied, tussen Roma-kinderen en andere kinderen? Zo ja, welke en hoe komt dit? Wat wordt er daadwerkelijk aan gedaan? *(individuele handelingsplannen?)*
2. Hoe laat u het kind integreren in de klas zonder haar culturele achtergrond te verwerpen?
3. Welke zaken vallen u op in het contact met de ouders? Zou u meer ouderbetrokkenheid/ participatie willen? Zo ja, hoe ziet u dit voor u? Zo nee, waarom niet?
4. Welke rol heeft u als leerkracht voor deze kinderen om hen tot ontplooiing te laten komen in de 8 jaar op de basisschool?

5. Welke ruimte krijgt de moedertaal en de cultuur van deze kinderen in de klas? Hoe nemen ze de Nederlandse/ Roemeense/ Hongaarse taal op?

6. Stelling: Roma-kinderen zijn een verrijking in de klas/ Roma: liever kwijt dan rijk.

Romakinderen (niet gelukt)
Doel: aan het einde van het gesprek heb ik in kaart hoe deze leerlingen het onderwijs in Nl ervaren, wat hen meer motivatie voor school zou geven en wat ze vinden van de integratie binnen de school.
Vragen:
Kaartjes en afbeeldingen gebruiken en op een tafel leggen. De kinderen bij verschillende vragen een ander kaartje laten pakken. de kinderen laten praten m.b.v. deze kaartjes. (bijvoorbeeld kaartjes van sport en van het spel 'kaarten op tafel', smileys).
Eerst een aantal inleidende vragen stellen (naam, gezin, leeftijd, werk ouders, religie, woonsituatie, thuistaal en hoe vaak deze gesproken wordt, welke taal hij gebruikt bij het spelen, gebruik bij emotie tonen, hoeveel talen het kind spreekt, schrijft en leest, welke taal favoriet is en hoe hij de Nl. taal op school vindt.)
Vragen als:

1. Welk plaatje past het beste bij jouw familie/ cultuur?

2. Welk plaatje vertelt iets over jouw hobby/ hobby's?

3. Welk plaatje laat zien hoe jij school vindt?

4. Welk plaatje laat zien hoe de leerkracht met je omgaat?

5. Welk plaatje laat zien wat je ouders van school vinden?

6. Welk plaatje laat zien hoe je de klas vind?

Door de plaatsjes gaan de kinderen (hopelijk) praten, dan kan ik ook doorvragen.

Roma-ouders/ grootouders (niet gelukt)
Doel: aan het einde van het gesprek heb ik in kaart wat Roma-ouders kan tegenhouden hun kind naar school te doen, wat ze zou motiveren om hun kind wel naar school te doen, hoe ze meer bij het onderwijs betrokken zouden willen worden en hoe ze de toekomst van de Romacultuur binnen Nl. zien.
Vragen:
Eerst een aantal inleidende vragen stellen (naam, gezin, leeftijd, werk ouders, religie, woonsituatie, thuistaal en hoe vaak deze gesproken wordt, welke taal hij gebruikt bij het spelen, gebruik bij emotie tonen, hoeveel talen het kind spreekt, schrijft en leest, welke taal favoriet is en hoe hij de Nl. taal op school vindt.)

1. Wat is uw houding ten opzichte van het onderwijs dat uw kind geniet?

2. Hoe sluit de school en haar onderwijs aan bij uw eigen cultuur?

3. Hoe zou u zelf meer betrokken bij de school en het onderwijs aan uw kind willen en kunnen worden?

4. Wat is de uitdaging voor uw kind op school en hoe kunt u uw kind hierin helpen?

5. Hoe ziet u de toekomst van de Roma binnen het onderwijs voor u? Wat zou er veranderd moeten worden/ wat hetzelfde blijven?

Vooral vraag richten op het taalonderwijs (vragen hoe ze denken over bijvoorbeeld kinderen één dag lesgeven in hun eigen taal).

Wellicht kan ik hier ook gebruik maken van visueel materiaal. Net als ik bij de kinderen wil gaan doen.

Kinderen bij Roma in de klas (niet gelukt)

Doel: aan het einde van het gesprek heb ik in kaart hoe de kinderen denken over de Romakinderen en cultuur, of ze echt verschil merken tussen de Roma en henzelf, in hoeverre hun belevingswereld bij die van de Roma aansluit en anders beter aan kan sluiten.

Vragen met behulp van afbeeldingen:

1. Welke kaartje laat jou zien en welke kaartje laat 'Romaleerling x' zien? Waarom?
2. Welk kaartje past het beste bij het leven van 'Romaleerling x'?
3. Welk kaartje laat zien hoe de leerkracht met jou omgaat en welke hoe de leerkracht met 'Romaleerling x' omgaat? Waarom?

Vragenlijst JES 010 Utrecht

Datum: 22-10-2015
Geïnterviewde: Kim ter Beke
Interviewer: Elise van Trigt
Plaats: Starbuck, Utrecht Centraal Station
Duur interview: 60 minuten

Algemeen

- Wat doet JES 030 precies onder Roma en welke rol speelt onderwijs daarin?
- Wat wordt er gefinancieerd door de overheid?
- Hoe bereikt JES 030 deze grote doelgroep?
- Wat heeft JES 030 al bereikt?
- Hoeveel gezinnen begeleidt JES 030?
- Hoe ziet JES 030 de toekomst van deze doelgroep in?

Cultuur

- Wat is kenmerkend voor de Roma-cultuur in Utrecht/ Nederland?
- Welke taal/ talen spreken Roma?
- Hoe win je het vertrouwen van Roma?
- Zijn er vooroordelen die waar worden gemaakt?
- In hoeverre speelt de opvoeding een rol bij het slagen op school?
- Welk niveau hebben de ouders (werk/ school)

Onderwijs

- Hoe pakt JES 030 onderwijsproblemen rondom Roma aan?
- Nemen Roma deel aan vroeg- en voorschoolse educatie (VVE)?
- Hoe staan scholen tegenover Roma (discriminatie, veroordeling, gelijkwaardigheid)? Is er een beleid?
- Hoe maakt JES 030 Roma-ouders attent op het belang van onderwijs?
- Wat zijn vragen van leerkrachten die Roma-leerlingen in de klas hebben?
- Hoe zou de Roma-cultuur in stand kunnen worden gehouden als kinderen wel aan het Nederalndse onderwijs deelnemen?
- Wanneer zouden ouders hun kinderen naar scholen blijven doen?
- Voelen ouders zich welkom op school? Waarom wel/ niet en hoe komt dat?

Taal-en cultuurintegratie

- Hoe denkt u over moedertaalonderwijs (uitgaan van het bekende)? Hoe zou dit bij Roma-ouders aanslaan?
- Welke factoren hebben invloed op het onderwijs aan Roma-kinderen?

Vragenlijst Stichting Stimulans,
Datum: 11-11-2015,
Geïnterviewden: Manon Joosten (10jr werkervaring) en Pieter Dovens (30 jr werkervaring),
Interviewer: Elise van Trigt,
Plaats: Veldhoven,
Duur gesprek: 1 uur en 30 minuten

Algemene vragen
- Wat houdt jullie werk onder Roma in Veldhoven precies in?
- Hebben jullie contact met andere instanties die onder Roma werken? Is er een nationaal beleid dat gehandeerd wordt?
- Hoe winnen jullie het vertrouwen van Roma?
- Wat is het niveau van de volwassen Roma (scholing/ werk)?

Cultuur
- Welke taal spreken Roma?
- Wat valt jullie op aan de cultuur van Roma in Veldhoven?
- Hoe bereiken jullie deze doelgroep? Hoe sluiten jullie bij de cultuur aan?
- Welke rol speelt de opvoeding bij het behalen van een schooldiploma?
- Wordt er in Roma-gezinnen verschil gemaakt tussen jongens en meisjes en het afmaken van de school?
- Wat wordt er allemaal door de overheid gefinancieerd?

Onderwijs
- Hoeveel betrokkenheid merken jullie vanuit Roma naar het onderwijs en jullie hulp?
- Welke visie heeft Stimulans op onderwijs aan Roma?
- Hoe stellen scholen zich ten opzichte van aanmeldingen van Roma-kinderen op? Welke rol vervullen jullie hierin?
- Welke houding hebben Roma-ouders naar school? Welke vooroordelen leven er van beide kanten?
- Wat is er al bereikt?
- Zien jullie vooruitgang qua schoolgang? Wat wordt er op talig gebied gedaan?
- Wat zou er moeten gebeuren om Roma-ouders kinderen naar school te doen? Hoe zou de school dan moeten veranderen?
- Hoe zouden ouders meer bij het onderwijs betrokken kunnen worden? Hoeveel vraag is daarnaar?
- Hoe denken jullie over voor-en nascholing van Roma?
- Welke normen en waarden moeten deze kinderen leren voordat ze echt mee kunnen komen met de groep?
- Welke factoren/ invloeden zouden het onderwijs aan Roma kunnen verbeteren?

Taal- en cultuurintegratie
- Hoe zou een school bij deze cultuur aan kunnen sluiten?
- Hoe kan Roma in school integreren zonder haar identiteit te verliezen?
- Hoe zien jullie de toekomst van Roma en onderwijs?
- Is moedertaalonderwijs de eerste schooljaren een oplossing?
- Hoe zien jullie de toekomst van Roma→ specifiek op onderwijskundig gebied?

Vragen uit mailcontact met Pieter Dovens
Datum: 23-1-2015
1). Hoe zouden Roma het vinden als er in de klas meer aandacht aan hun taal en cultuur wordt geschonken, naast andere talen en culturen die aan bod komen?

2). Denkt u daarnaast dat er meer Roma gestimuleerd zouden zijn om naar school te gaan als er meer openheid voor hun cultuur en taal is?
3). Willen Roma überhaupt wel hulp vanuit de samenleving? Maken ze er niet alleen gebruik van als het ze uitkomt? Wat zou u de ideale houding van de samenleving vinden tegenover dit volk?

Bijlage IV: benaderde instanties voor praktijkdeel

Benaderde basisscholen:

CNS Basisschool in Ede. *Op verzoek van de school wordt de naam niet genoemd.*
Met deze school is het gelukt om interviews met twee leerkrachten en de directeur af te nemen.

CNS Basisschool: De Vlinderboom in Ede
Met deze school is het niet gelukt om interviews/ observaties af te nemen.

Openbare basisschool: De Kern in Ede
Met deze school is het niet gelukt om interviews/ observaties af te nemen.

Basisschool: EMS/ MSV Montessori-basisonderwijs in Ede
Met deze school is het niet gelukt om interviews/ observaties af te nemen.

Openbare basisschool: Op Dreef in Veldhoven
Met deze school is het niet gelukt om interviews/ observaties af te nemen.

Openbare basisschool: De Heiacker in Veldhoven
Met deze school is het niet gelukt om interviews/ observaties af te nemen.

Openbare basisschool: Dick Bruna in Veldhoven
Met deze school is het niet gelukt om interviews/ observaties af te nemen

Andere onderwijsgerelateerde instanties:
Taalklas Ederveen
Taalklas Barneveld
Deze twee instanties hadden geen Roma-kinderen (meer) in de klas

Organisatie Utrecht:
JES030
Bij deze organisatie is er een interview met een onderwijsconsulent gehouden.

Organisatie Veldhoven:
Stichting Stimulans.
Bij deze organisatie zijn er een tweetal interviews geweest met twee mensen, Manon Joosten en Pieter Dovens, die onder Roma in Veldhoven werken. Daarnaast is er een Roma-familie bezocht.

Organisaties Roemenië:
School 20, Targu Mures
Stichting Laleaua, Tarnaveni. Contact verliep via Jorine Steen.
Christelijke preschool, Targu Mures
Bijbelclub geleid door Hanneke van der Spoel, dorpjes rond Tarnaveni

Personen:
Taalwetenschapster: Marianne Fast
Taalwetenschapster: Marlute van Dam
Taalwetenschapper: Wilco van den Heuvel
Missinair toeruster in Hongarije: Anne-Marie Kool
Vroegere schoolleiding van een Roma-school in Chet: Janny en Harmen Hulsman

Bijlage V: trefwoorden

1). MTB-MLE model: Mother Tongue Based Multilingual Education. Een onderwijskundig model dat kinderen eerst in hun eigen moedertaal leert lezen en schrijven, voordat ze de nationale taal leren.
2). Minderheidscultuur: cultuur die ondergeschikt is aan de dominante cultuur.
3). Meertaligheid: naast de moedertaal in één of meerdere talen kunnen communiceren.
4). Moedertaalonderwijs: onderwijs in de taal die het kind vanaf de geboorte geleerd heeft. Dit is de eerste taal van een kind.
5). Roma: Roma, dat 'mens' betekent, is het meervoud van Rom. Roma noemen zichzelf Rom. Men spreekt dus van één Rom en meerdere Roms of Roma.
6). Romanes: de taal van Roma. Het bijvoeglijk naamwoord van Romanes is Romani. Romanes is synoniem aan Romani-taal.